

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΡΑΜΝΟΥΝΤΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (*).

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Κύριε Πρόεδρε,

Ὡς γνωρίζετε, πρὸ πολλοῦ ἡ ἡμετέρα Ἑταιρία εἶχε στρέψει τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἀρχαῖον τοῦτον Δῆμον, οὐ μόνον τὸν καθαρισμόν τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Νεμέσεως καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ σηκοῦ τῆς Θέμιδος προτιθεμένη, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ σκαφῆς ἔρευναν τῶν ἐκεῖ τόπων, πολὺν τὸν ἀπὸ ταύτης ἐλπίζουσα ἀμητόν. Ἄλλ' αἱ δυσχέρειαι εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, οὐκ ἐλάχισται δὲ ἡ ἔλλειψις ὕδατος καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἐκεῖ τόπων ἀξιώσεις τῶν χωρικῶν. Ἦναγκάσθημεν λοιπὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος (συνεπώπτει δὲ τὰ ἐκεῖ ἔργα ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ὡς γνωρίζετε, καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος καθηγητῆς κύριος Φιντικλῆς) νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἀποπειρατηρίους τινὰς μόνον σκαφάς, ὧν τὸ ἐξαγόμενον παρατίθημι ὧδε συντόμως.

Ἄμα ἀφικομένων εἰς Ῥαμνοῦντα τὴν 5ην Αὐγούστου πρῶτον ἡμῶν μέλημα ὑπῆρξε νὰ ἐρευνησῶμεν διὰ τῶν σκαφῶν, οὓς ἐξ Ἀθηνῶν εἶχομεν συμπαραλάβει, τὸν ἐν τῷ Φρουρίῳ τόπον, ἐνθα πρὸ ἔτους ὁ ἡμέτερος Ἀντιπρόεδρος εἶχε παρατηρήσει πρῶτος κεχωσμένους τέσσαρας ἐνεπιγράφους θρόνους. Ἄλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἀγανάκτησις ἡμῶν, ὅτε προσελθόντες εὔρομεν τὸν μὲν χῶρον

(*) Τῆς ἐν ταῖς Mittheilungen (IV. σελ. 277) διατριβῆς τοῦ κυρίου Dr Lolling μόλις κατὰ τὴν τύπωσιν τῆς παρουσίας ἐκθέσεως ἔλαβον γνῶσιν. Ὅσα ἐκεῖ μνημονευόμενα ἐνταῦθα δὲν ἀναφέρονται δὲν εἶδον. Πόθεν κυρίως προῆλθεν ἡ 0,45 Γ. Μ. περίπου ἐπίχωσις ὕψ' ἣν τὸ κρηπίδωμα ἔκειτο κατὰ τὴν ἐκεῖ μετάβασίν μου δὲν γνωρίζω. Καὶ τὸ βᾶθρον δὲ τὸ τὴν ἔμμετρον φέρον ἐπιγραφὴν κεχωσμένον ἔλας καὶ ἀρά-
τον ἦτο.

ἀνεσκαμμένον, μετατοπισμένους δὲ τοὺς Θρόνους καὶ δύο αὐτῶν πρόσφατα φέροντας Θραύσματα. Καὶ ὅμως τὰ γενόμενα εἶναι εὐεξήγητα. Ἀρχαιοκάπηλοι δηλ. ἢ καὶ τῶν χωρικῶν τινες εἶχον ἐπιχειρήσει, πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς σταθμευούσης νῦν ἐκεῖ ἐνόπλου φρουρᾶς, τὸ ἔργον, τὶς οἶδε τί ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσιν ὑπὸ τοὺς Θρόνους, ψευθόντες δὲ τῶν ἐλπίδων ἀφῆκαν αὐτὸ πιθανῶς ἡμιτελές. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον σκάψαντες ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ 0,45 Γ. Μ. περίπου βαθύτερον ἀνεύρομεν κρηπίδωμα ἐκ πέντε μεγάλων λευκῶν λίθων διὰ γομφώσεως μολυβδίνης, ἐν μέρει καὶ νῦν ἔτι σωζομένης, συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ κατὰ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἄκρον βάθρον ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Φρουρίου πλευρᾶς τήνδε φέρον τὴν ἐπιγραφὴν γράμμασιν, ὡς βλέπετε, τῶν Μακεδονικῶν χρόνων

ΞΕΝΟΚΡΑ . . .
. . . ΝΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΣ

(Ξενοκράτης Ξενοκράτους Ῥαμνούσιος) (*).

Τὶ ἦτο τὸ κρηπίδωμα τοῦτο μοὶ εἶνε ἄδηλον· νὰ βεβαιώσω δὲ δὲν δύναμαι ἂν οἱ 4 θρόνοι καθ' ἣν εἶδε τὸ πρῶτον αὐτοὺς ὁ κ. Ἀντιπρόεδρος θέσιν ἔκειντο κατὰ χώραν ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ἐδραζόμενοι· ἢ ὀλόγυρα αὐ-

(*) Τῶν πλίνθων τοῦ κρηπιδώματος τὰ μέτρα ἔχουσιν ὡς ἐξῆς·

1)	μ.	0,86,	πλ.	0,87,	ῦψος ἢ πᾶχ.	0,35
2)	"	1,09,	"	0,47,	" " "	0,11
3)	"	1,63,	"	0,95,	" " "	0,24
4)	"	1,58,	"	0,95,	" " "	0,20
5)	"	1,56,	"	0,95,	" " "	0,21

Τὸ βάθρον (ὅπερ πρὸ τῆς ὑφ' ἡμῶν σκαφῆς μόλις διεκρίνεται κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος) ἔχει μῆκος 1,28 πλ. 0,39 ῦψ. ἢ πᾶχ. 0,39 σώζεται δὲ ὅλον, ἄνευ κοιλώματος ἄνω, τὰ δὲ μὴ ἀναγραφέντα γράμματα ἢ δυσδιάκριτα εἶναι ἢ οὐδὲν διακρίνονται.

τοῦ εἰς πλάτος Γ. Μέτρου περίπου καὶ εἰς βάθος μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους πάντοτε σκαφή οὐδὲν ἕτερον ἀπεκάλυψεν ἡμῖν μακροτέραν δὲ καὶ ἀκριβεστέραν δὲν ἐπέτρεπον οἱ καιροί. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸ κρηπίδωμα τοιαῦτα· οἱ δὲ θρόνοι εἶναι κατὰ πάντα σχεδὸν ὁμοιοὶ τοῖς εἰς τὸ ἐνταῦθα Ἐθνικὸν Μουσεῖον ἐκ τοῦ σηκοῦ τῆς Θέμιδος μετενεχθεῖσιν ὑφ' ἡμῶν μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐκεῖ ἐργασιῶν μας. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν τρεῖς ὀλίγον τι ὁ δὲ τέταρτος τὸ πλεῖστον τῆς ἀνακλίσεως μέρος, ἥτις δὲν φαίνεται νὰ ἦτο μεγάλη (0,30), πάντες δὲ κατὰ τὸ ἄλλο σῶμα διάφορα θραύσματα καὶ τὸ λυπηρότερον κολοβὴν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφὴν, ἐνὸς ἢ (ὅπερ καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον) πλειόνων ὅλως ἐκλιπόντων· καὶ τῷ ὄντι, ὡς νῦν αὕτη φθέγγεται,

1	2	3	4
Ἰερεὺς Ἡρω	— Ἀρχηγέτου	— ἀνέθηκεν	— Διονύσω

καὶ τῶν δημοτῶν— καὶ τῶν στρατιωτῶν— καὶ σφραγισθεῖς— ὑπὸ τῆς βουλῆς (οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ δεικνύουσιν οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν τάξιν μόνον, καθ' ἣν νῦν ἐτοποθετήθησαν ὑπ' ἐμοῦ οἱ θρόνοι) ἐπικυροῖ μὲν τὴν γνώμην τῶν εἰπόντων ὅτι ἐν συνεχείᾳ πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ, ἀλλ' οὐδὲν παρέχει ἡμῖν σαφὲς νόημα, οὐδὲ τὸ ὄνομα καὶν ὀλόκληρον τοῦ ἀναθέντος. Τὰ γράμματα τῶν ὑστέρων Μακεδονικῶν χρόνων εἰσὶν ἐπιμελῶς γεγλυμμένα καὶ ἀναγινώσκονται εὐχερέστατα. Δὲν μετεκομίσθησαν δὲ καὶ οὗτοι ἐνταῦθα διὰ τὸ δυσχερὲς ἢ μᾶλλον ἀδύνατον τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς αὐτῶν (*).

(*) Μέτρα ἔχουσι πάντες τὰ αὐτὰ περίπου τῶν ἐν τῷ Μουσεῖῳ νῦν εὐρισκομένων, δηλ. πλ. 0,63, πλ. τοῦ καθίσματος 0,35, ὕψ. μέχρι τῆς ἀνακλίσεως 0,45, βάθος κοιλότητος 0,13 καὶ εἰσὶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου (πενταλῆσου πιθανώτατα) πεποιημένοι. Οἱ ἐν τῷ Μουσεῖῳ, οἵτινες ἀμ-

Καί, τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς διημέρου ἐν τῷ φρουρίῳ σκαφῆς ἀποτελέσματα. Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἠρξάμεθα σκάπτοντες ἐν τινι κατὰ τὴν ἀτραπὸν τὴν εἰς τὸ φρούριον ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἄγουσαν 300 περίπου βήματα τούτου ἀπέχοντι καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοκαπήλων προηνεωγμένῳ Λάκκῳ, ἐνθα ἐλέγετο ὅτι ἐκρύπτοντο λίθοι ἐνεπίγραφοι καὶ γλυπτὰ ἔργα. Τὰ τῆς ἐνταῦθα σκαφῆς οὐχὶ ὄλως ἀκάρπου ἀποβάσης, ἐν μέρει μόνον ἐγνώρισεν ἐξ αὐτοψίας ὁ κ. Ἀντιπρόεδρος ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Καὶ πρῶτον μεταξὺ ἄλλων τετραγώνων ἀνεπιγράφων εὑρέθη τῷ ὄντι βάθρον φέρον γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων τὴν ἐξῆς ἑμμετρον ἐπιγραφὴν·

..... Ε . χων ἀτραπὸν ξένη φράζεο σῆμα
 γενητῶν, ὅς γενεὴν ἔλιπον
 ὦν ἑμολον πύματος βασιλεία Ἀίδαο
 ιπαρω θυμὸν ἀποπρολιπὸν

Ὁ λευκὸς τοῦ βάθρου (κοίλου τὰ ἄνω) λίθος εἶναι πάντοθεν ἀποπεθραυμένος πλὴν τοῦ κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων μέρους (μ. 1,14, πλ. 1,07, ὕψ. 0,50). Τὰ δὲ γράμματα ἐξ ἀρχῆς οὐχὶ ἐπιμελῶς καὶ βαθέως γεγλυμμένα κατέστησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου κατὰ τὴν ἀρχὴν μάλιστα τῶν στίχων δυσδιάκριτα. Ἀμφιβάλλω λοιπὸν ἂν καλῶς ἀνέ-

φότεροι κατέκειντο ἐν τῷ Σηκῷ τῆς Θέμιδος, ἦσαν δὲ πρὸ πολλοῦ γνωστοί, φέρουσι τὰς δε τὰς ἐπιγραφάς·

1	2
Νεμέσει	Θέμιδι
Σώστρατος	Σώστρατος
ἀνέθηκεν	ἀνέθηκεν.

Τῶν γραμμάτων τῆς πρώτης λέξεως τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς ἔχου μόνον, ἀλλ' ἔχου ἀσφαλῆ, σώζονται. Τὸ δὲ σχῆμα αὐτῶν τοὺς Μακεδονικοὺς μνηστῆρας ὡσαύτως χρίνους, ἀλλ' ἴσως ἀρχαιοστῆρας πῶς τῶν τῶν ἄλλων τεσσάρων. Ἀμρότεροι δὲ εἰσὶν ἱκανῶς λελωθεμένοι καὶ τῆς ἀνακλῆσεως μόνον ὁ ἕτερος σώζει ἐλάχιστον μέρος.

γνωσα ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ ἔμολον καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ
 ἰπαρω πρὸ τοῦ ἰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται καὶ ἄλλα
 τινὰ γράμματα Λ ἢ Δ ἢ καὶ Α τὸ σχῆμα ἔχοντα, ἀλλὰ
 μετὰ τὸ κατ' ἐμέω οὐδὲν διέκρινα.

Μεγάλη ἐπίσης μοι ἐφαίνετο ἡ ἀπόστασις ἐν τῷ λίθῳ
 τοῦ Ω ἀπὸ τοῦ Ν τῆς λέξεως ΩΝ, ἀλλ' ἐπίσης οὐδὲν ἐν
 τῷ μεταξὺ ἠδυνήθην νὰ διακρίνω. Ἄτυχῶς, ἀν καὶ μετὰ
 πολλῆς ἐπιμελείας ἀνηρεύνησα ὅλους τοὺς ἐκεῖ λίθους,
 οὐδὲν ἕτερον τεμάχιον τοῦ βάρου ἀνεύρον καὶ οὕτω ἀ-
 πέθη, ἐμοὶ τοῦλάχιστον, ἢ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς
 ἀνέφικτος καὶ ἡ γνῶσις τοῦ εἰς ποῖον ἀνήκε τὸ σῆμα
 ἀδύνατος.

Περὶ ἐτέρου τινὸς κυλινδρικοῦ, ἐκ δύο τεμαχίων προσ-
 αρμοζομένων ἀλλὰ μὴ ἀποτελούντων τὸ ὅλον, βάρου,
 ἐφ' οὗ μόλις ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω

ος

εμενος,

ἀδύνατον δὲ ἦτο νὰ λάβω ἀποτύπωμα, οὐδὲν ἔχω νὰ πα-
 ρατηρήσω εἰμὴ ὅτι διὰ τὸ εὐμετακόμιστον τὸ μετέφερα
 εἰς τὸ φυλακεῖον ἀσφαλείας χάριν (ὑψ. σωζόμενον 0,33,
 διάμετρος 0,57, ἄνω κοῖλον). Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνευρέθη-
 σαν, κύριε Πρόεδρε, καὶ τὰ ἐξῆς γλυπτὰ ἔργα.

1) Κορμὸς ταπεινοῦ ἀναγλύφου (τὸ ἀπὸ τῶν μαστῶν
 μέχρι τῶν σφυρῶν περίπου μέρος). Ὁ λίθος (πεντελήσιος
 πιθανώτατα) πάντοθεν ἀποκεκρουσμένος εἶναι μόνον πρὸς
 τ' ἀριστερὰ (δεξιᾷ τῷ ὄρῳντι), ἀλλ' ὅχι καθ' ὅλον τὸ ὕψος
 αὐτοῦ, ἀβλαβῆς (ὑψ. 0,77, πλ. 0,51, πᾶχ. 0,09). Γυνή
 ἢ μᾶλλον κόρη ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους ἐν
 στάσει οὐχὶ ὅλως κατ' ἐνώπιον ἀνέχει μικρὸν τὸ ἀρι-
 στερον ἐλαφρῶς κατὰ τὸ γόνυ αὐτὸ κάμπτουσα. Περιβέ-
 βληται δὲ χιτῶνα ποδῆρη μετὰ διπλοῖδιου διὰ ταινίας
 ὑπὸ τοὺς μαστοὺς (ἐνθα δὴ καὶ εἶναι ἀποκεκρουσμένος ὁ

λίθος) περιεζωσμένη καὶ ἀνέχει τοὺς τρισὶ δακτύλοις τῆς πρὸς τὸ σῶμα κεκλιμένης ἀριστερᾶς χειρὸς (ἥτις ὀλόκληρος καὶ μόνη τῶν ἄκρων σώζεται) ἐλαφρῶς τὸν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὀπισθεν κατερχόμενόν ποτε πέπλον. Τὸ ἔργον, ἂν ὀλόκληρον ἐσώζετο, θὰ ἦτο ὄχι εὐκαταφρόνητον, καὶ περ εἰς τὰ καθέκαστα δεικνύον ἀτελείας.

2) Τὸ ἥμισυ περίπου σώματος ὑδρίας (0,41—0,43) στέρεᾶς λουτροφόρου. Γυνὴ ἐν ποδῆρει χειριδωτῶ χιτῶνι καὶ ἱματίῳ κάθηται ἐπὶ κλισίας καὶ σφίγγει τὴν δεξιὰν τοῦ πρὸ αὐτῆς ἐν τῇ συνήθει ἀναβολῇ ἴσταμένου νεανίου. Ἔργασία πάνυ καλή. Διατήρησις μετρία.

3) Τμήμα (ναῖδοσχήμου) νεκρικοῦ μνημείου καθ' ὃν τρόπον τὸ ἀπὸ τοῦ Θριασίου πεδίου πεπονημένον. (Bull. de cor. Hellénique 1880 p. 59). Ἐν γλυφῇ λίαν ταπεινῇ (καὶ πιθανῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὅλης παραστάσεως) ἕσταται γυνὴ κατ' ἐνώπιον (en face) ἐν ποδῆρει, διὰ ζώνης χαριέντως κολπουμένῳ, χιτῶνι καὶ ἱματίῳ. Τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στήθους μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς ἐλλεῖπει. Τὰ κάτω ἄκρα δὲν ἐφαίνοντο. Τοῦ δεξιοῦ βραχίονος σώζεται τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ καρπού τῆς χειρὸς μέρος ἐν ἐκτύπῳ γλυφῇ ἐπὶ τοῦ στομάχου ἐπακουμβισμένη, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ φαίνεται τῷ ἱματίῳ κεκαλυμμένον τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ τῆς ἀρχῆς τῆς χειρὸς μέρος ἐν ὅλῳ ἐκτύπῳ γλυφῇ καὶ τοιαύτη θέσει, ὡσεὶ διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων ἀνεῖχε κατὰ τὸν λαιμὸν τὸ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὀπισθεν καταπίπτον ἱμάτιον. (Ἄρά γε ἀνήκει ἐνταῦθα τὸ ἐν Βαρβακείῳ ὑπ' ἀριθ. 3318 ἐκ Ῥαμνοῦντος μέγα τεμάχιον;) Πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς γυναικὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἀνὴρ ἐν καταγραφῇ (en profil) καὶ ἐν ὅλῳ ἐκτύπῳ γλυφῇ, τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, τὰ νῶτα καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ στομάχου καὶ κάτω ἐμπρόσθια μέρη τοῦ σώματος καλύπτει τῷ ἱματίῳ. Τοῦ

γυμνοῦ δεξιῦ βραχίονος σώζεται μόνον τὸ μέχρι τοῦ ἀγκῶνος μέρος, ἡ δὲ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ οἱ πόδες ἐλλείπουσιν. Καὶ ὄλον δὲ τὰ σωζόμενον τοῦ κορμοῦ μᾶλλον τοῦ τῆς γυναικὸς εἶναι λελωθῆμένον (μ. 1,39, πλ. 1,05, πάχ. τοῦ λίθου ἐφ' οὗ αἱ γλυφαὶ 0,11) ὁ λίθος (πεντελήσιος;) εἶναι πάντοθεν ἀποκεκρουσμένος.

4) Κορμὸς ἀνδρὸς ἰσταμένου ἐν *x a τ α γ ρ α φ ῆ* (en profil) εἰς ὅμοιον, οἷον τὸ ἀνωτέρω, νεκρικὸν μνημεῖον ἀνήκων (γλυφὴ ὡσαύτως ὅλως ἔκτυπος) ὁ ἀριστερὸς βραχίον, τὰ νῶτα καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ στομάχου καὶ κάτω ἐμπρόσθια καλύπτονται τῷ ἱματίῳ. Τοῦ γυμνοῦ δεξιῦ βραχίονος σώζεται τὸ μέχρι τοῦ ἀγκῶνος μέρος. Ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ οἱ πόδες μετὰ τοῦ πλείστου τῆς κνήμης ἐλλείπουσιν. Καὶ τοῦ σωζομένου δὲ μέρους ἡ διατήρησις εἶναι μετριωτάτη.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐξαγόμενα, Κύριε Πρόεδρε, τῆς ἐν Ῥαμνοῦντι ἐφθήμερου σκαφῆς. Γνωρίζετε δὲ ὅτι μετὰ τῶν δύο μνημονευθέντων θρόνων μετεκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 ἐνταῦθα περιγραφέντα γλυπτὰ ἔργα διὰ τὸ εὐκόλον τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν. Εὐχῆς ὅμως ἔργον θὰ ἦτο καὶ ἡ μετακόμισις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3, ἥτις διὰ δαπάνης 150—180 δραχμῶν δύναται νὰ κατορθωθῇ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου 1880.

Εὐπειθέστατος

Δ: ΦΙΛΙΟΣ.